

“GEZİ” PERSPEKTİFİNDEN: KİTLESEL HAREKETLERDE TRAVMATİK MARUZİYET VE OLASI ETKİLERİ

Banu YILMAZ¹, Gülşen KAYNAR²

ÖZET

Travmatik olaylarla karşılaşan bireylerin birçoğu Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) geliştirmemektedir. Bu bağlamda, travmatik olayın başlı başına bir TSSB nedeni olamayacağı sonucu çıkarılabilir. Bununla birlikte, travmatik olayın türü, TSSB bağlamı açısından önemli bir faktör gibi görünmektedir. Mevcut çalışma, travmatik bir olayın ruh sağlığı üzerindeki etkilerini, kitlesel bir hareket örneği olan ‘Gezi Eylemleri’ penceresinden sunmayı amaçlamıştır. Buradan hareketle, Gezi Eylemleri’ne dahil olan 11 katılımcı ile yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu eşliğinde görüşülmüştür. Bu bağlamda, sürece dahil olan bireylerin siyasal katılımları, sürece dahil olma motivasyonları, süreçte maruz kaldıkları travmatik deneyim ve bu deneyimin ruh sağlığına olası etkilerini belirlemeye dönük yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, nitel araştırma yapılarak oluşturulmuş olup, içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, siyasal katılım, travma sırasında travmatik maruziyet ve duygu (korku, dehşet ve çaresizlik) kategorilerindeki sorulara katılımcıların büyük bir kısmının ‘evet’ yönünde cevap verdiği, bununla birlikte, travma sonrası, yeniden deneyimleme, kaçınma ve aşırı uyarılma kategorilerinde oluşturulan sorulara az sayıda katılımcının ‘evet’ şeklinde yanıt verdiği yönündeydi. Özetle katılımcılar Gezi sürecinde travmatik maruziyet ve duyguları yaşadıklarını bildirirken, travma sonrası yeniden deneyimleme, kaçınma ve aşırı uyarılma yaşamadıklarını bildirmişlerdir. Travmatik deneyimin birey üzerindeki olası etkilerine ilişkin elde edilen bulgular, hem travmanın şiddeti gibi değişkenler açısından, hem de ele alınan olgunun bir kitlesel hareket örneği olması sebebiyle, travmatik olayın türü (politik travma) açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: “Gezi”, travmatik maruziyet, travmatik etkiler, kitlesel hareket, politik travma.

Yılmaz, B. ve Kaynar, G. (2014). “Gezi” Perspektifinden: Kitlesel Hareketlerde Travmatik Maruziyet ve Olası Etkileri. *Nesne*, 2 (3), s.10-26.

¹ Doç.Dr. Ankara Üniversitesi, DTCF, Psikoloji Bölümü, bnylmz (at) gmail.com

² Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Psikoloji Bölümü, gulsenkaynar_89 (at) gmail.com

FROM THE PERSPECTIVE OF “GEZI” : TRAUMATIC EXPOSURE AND POSSIBLE EFFECTS IN THE MASS MOVEMENT

ABSTRACT

Many of individuals with traumatic events is not develop Post Trauma Stress Disorder (PTSD). In this context, it may be concluded that traumatic event can not be cause of PTSD itself. However, the type of traumatic event, in terms of context, appears to be a significant factor. The present study aims to provide the impacts on mental health of traumatic event in terms of “Gezi Activity” which is an example of mass movements. Thus, it was interviewed with 11 participants who involved in “Gezi Activity” by using semi-structured interview. In this context, a semi-structured interview form was created related to determine the political participation, the motivation to be involved in the “Gezi” process, the traumatic exposure in the process, and the effects on mental health of individuals. The data has been established by making qualitative research, was evaluated by content analysis. The findings were that the majority of the participants answered in the direction of “yes” to questions related to political participant, the traumatic exposure and emotions (fear, horror and helplessness). However small of the participants answered in the direction of “yes” to questions of post traumatic re-experiencing, avoidance and hyperarousal. To sum up the findings, while the participants expressed traumatic exposure and emotions in the process of “Gezi”, they reported that they did not experience post trauma re-experiencing, avoidance and hyperarousal. The findings on the possible effects of traumatic experience will be discussed in terms of both variables such as severity of traumatic experience and type of traumatic experience (political trauma) because of that discussed case is an example of a mass movement.

Keywords: “Gezi”, traumatic exposure, traumatic effects, mass movement, political trauma.

Türkiye 2013 Mayıs-Haziran aylarında, tarihin en büyük kitlesele hareketlerden birine sahne olmuştur. 27 Mayıs Taksim'deki Gezi parkında, iş makinelerini gören birkaç kişinin sosyal medyadaki uyarısıyla gece yarısı toplananlara yönelik, polis müdahalesiyle başlayan eylem, geniş katılımlı bir hareket şeklini almıştır. 31 Mayıs sabahında gezi parkında nöbet tutan yüzlerce kişiye yapılan sert müdahalelerden sonra, pek çok yerde destek eylemleri düzenlenmeye başlamıştır (Ete ve Taştan, 2013). İçişleri Bakanı Muammer Güler 28 Mayıs'tan güne kadar, 81 ilden 79'unda 746 gösteri yapıldığını açıklamış ve eylemler sırasında Mehmet Ayvalıtış, Abdullah Cömert, Mustafa Sarı, Ethem Sarısülük, Medeni Yıldırım ve Ali İsmail Korkmaz hayatını kaybetmiştir. Türk Tabipler Birliği'nin 20 Haziran'da açıkladığı verilere göre, 13 ilde 7836 yaralı hastanelere başvurmuş, 60 kişi ağır yaralanmış, 101 kişi kafa travmasına uğramış, 11 kişi gözünü kaybetmiştir. Olayların patlak vermesiyle bilimciler, farklı platformlarda eylemlere yönelik analizlerini sunmuştur. Burada aktarılacak olan araştırma ise, bir kitlesele hareket olarak Gezi'deki bireylerin travmatik maruziyet ve olası etkilerine klinik/sosyal/politik psikoloji perspektifinden irdelemeyi hedeflemektedir.

Travma, aşırı stresli ve yıkıcı olması özellikleriyle belirgin bir deneyime işaret etmektedir. DSM-IV'te (1994) yer alan tanı ölçütlerine göre, travmatik olayla karşılaşan bir kişi, gerçekleşmiş bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ciddi yaralanma, kendisinin ya da başkalarının fiziksel bütünlüğüne tehdit; yoğun korku, dehşet ya da çaresizlik hissi yaşar. Böylece travmatik olaylar, kişinin doğrudan yaşadığı olaylar olduğu gibi, tanık olduğu ya da öğrendiği olaylar olabilmektedir.

Nitekim söz konusu sürece dair Türk Tabipler Birliği tarafından açıklanan veriler dikkate alındığında, Gezi'de maruz kalınan müdahalelerin, DSM-IV'te yer alan travma kriterleriyle uyduğu ve bunun bir travma örneği teşkil ettiği düşünülebilir.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Araştırma, bir kitlesele hareket örneği olan Gezi sürecinin içerdiği şiddet unsurunu göz önünde tutarak, söz konusu şiddete maruz kalan bireylerin deneyimlediği travmatik maruziyeti ve beraberinde bu travmatik maruziyetin birey üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulguların, klinik açıdan travmatik deneyimin birey üzerindeki olası etkilerini, ele alınan olgunun bir kitlesele hareket örneği olması sebebiyle, sosyal psikolojik değişkenlerle de açıklama ve tartışmayı içerecek biçimde sunulması amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, sürece dahil olan bireylerin siyasal katılımları, sürece dahil olma motivasyonları, süreçte maruz kaldıkları travmatik deneyim ve bu deneyimin ruh sağlığına olası etkilerini belirlemeye dönük yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmada yanıt aranan sorular şu kategoridedir:

1. Kitleseel Hareket Öncesi (Katılımcı Profili)

- a) Demografik Bilgileri (cinsiyet, yaş, eğitim)
- b) Siyasal Katılımları

2. Kitleseel Hareket Sırasında

- a) Katılma Motivasyonu
- b) (Olay sırası) travmatik maruziyet
- c) (Olay sırası) duygu

3. Kitleseel Hareket Sonrasında

- a) (Olay sonrası) yeniden deneyimleme
- b) (Olay sonrası) kaçınma
- c) (Olay sonrası) aşırı uyarılma

Yapılan görüşmeler sırasında kullanılan *Kitleseel Olaylar Görüşme Formu* Ek 1'de yer almaktadır.

Yöntem

Örnekleme

Araştırma kapsamında Gezi Eylemlerine dahil olan 11 katılımcı ile görüşülmüştür. Bu katılımcılardan ikisi eylemler sırasında yaralanan ve yatarak tedavi gören bireylerdir. Araştırmaya katılan 11 katılımcıdan 5'i kadın 6'sı erkektir. Katılımcıların yaş aralığı 21-29 arasındadır. 7 katılımcı üniversite öğrencisiyken, 4 katılımcı üniversite mezunudur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada elde edilen veriler, nitel araştırma yapılarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma metodolojik olarak içinde çeşitlilikleri barındırmakla birlikte, bu araştırmada, hazırlanan bir form eşliğinde yarı-yapılandırılmış görüşme (mülakat) yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yapılarak, katılımcıların kaçının bütün sorulara "evet" yönünde yanıt verdiği incelenmiştir.

İşlem

Katılımcıların bir kısmını Gezi eylemleri sürecinde Ankara Nazım Hikmet Kültür Merkezi'ne polis tarafından yapılan baskında yer alan bireyler oluşturmakta, diğer bir kısmını araştırmacının ulaşılabilirliği kolay yakınları oluşturmaktadır. Veri toplama süreci bireysel görüşmeler halinde gerçekleştirilmiş olup, görüşmeler katılımcı için uygun olan yerde (örn., okul ve Nazım Hikmet Kültür Merkezi) yapılmıştır. Yaklaşık 40 dakika süren görüşmeler öncesinde katılımcı araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve katılımın gönüllülük temelinde olduğu hatırlatılmıştır.

Bulgular

1. Siyasal Katılım

Katılımcıların gezi sürecine dahil olmalarında ve sürecin psikolojik etkileri üzerinde belirleyici olabileceği düşünülen siyasal katılımlarını belirleyen sorular hazırlanarak, katılımcının siyasal profilini belirlemek hedeflenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Siyasal Katılımlarına İlişkin Yüzdeleri

<i>"Gezi sürecine katılmadan önce..."</i>	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
1. Var olan bir siyasal bir politikayı desteklemek veya politika değişimi için herhangi bir dilekçe imzaladınız mı?	9	81,8
2. Gerekli bir değişiklik için hiç imza toplama eyleminde bulundunuz mu?	8	72,7
3. Siyasi bir lider ya da siyasi bir parti için çalıştınız mı?	8	72,7
4. Yerel ya da milli politikayı etkilemeyi hedefleyen bir gösteri ya da toplantıya katıldınız mı?	10	90,9

2. Katılma Motivasyonu

Katılımcıların gezi sürecine neden katıldıklarına ilişkin belirli kategoriler sunulup kendileri için uygun olanı seçmeleri ve varsa eklemek istedikleri başka bir kategori, onu belirtmeleri istenmiştir. Söz konusu kategoriler, araştırma kuruluşlarının gezi eylemlerine dair hazırladıkları raporlar incelenerek oluşturulmuştur (örn., Ete ve Taştan, 2013). Bu bağlamda toplamda bir katılımcının eklemek istediği 'diğer' kategorisi olmak üzere sekiz kategori sunulmuştur. Yapılan görüşmelerden sonra, katılımcıların ekledikleri kategoriler de dikkate alınarak, bütün kategoriler 3 başlık altında toplanmıştır:

- Yakın çevrenizdeki insanların eylemde yer alması
 - Eyleme katılan insan popülasyonunun her geçen gün artması
- } **Yakın çevredeki insanların eylemde yer alması**
-
- Özgürlüklerin kısıtlanmasına dönük bir tepki koyma isteği
 - Çevre sorunlarına dönük bir tepki koyma isteği
 - İktidarın ayrımcı politikaları
 - İktidarla aynı politik çizgide olmamanız
- } **İktidara ve/veya sisteme tepki koyma isteği**
-
- Bir gruba ait olma isteği
 - Diğer
- } **Ait olma isteği**

Tablo 2. Katılımcıları sürece dahil eden motivasyonlar

Gezi sürecine katılımınızı etkileyen motivasyon(lar) nelerdi?	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
1.İktidara ve/veya sisteme dönük tepki koyma isteği	11	100
2.Yakın çevredeki insanların eylemde yer alması, eyleme katılan insan popülasyonunun her geçen gün artması	6	54,5
3.Ait olma isteği	2	18,2

3. Olay Sırasında Travmatik Maruziyet

Katılımcılara eylem sürecinde özellikle onlar için çarpıcı olan deneyimledikleri bir yaşantı sırasında, travma olarak ele alınabilecek bir olgunun, bireyin yaşadığı, şahit olduğu, öğrendiği ölüm ya da ölüm tehdidi, ciddi yaralanma, fiziksel bütünlüğü tehdit edici ve yoğun korku, dehşet ya da çaresizlik duygularını barındırması özellikleriyle hazırlanan bir sorular dizisi yöneltmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların olay sırasında yaşadıkları travmatik maruziyet ve duyguları

Travmatik Maruziyet (Olay sırasında)	Evet(sayı)	Evet(yüzde)
1. Yaşamınıza yönelik bir tehdit algıladınız mı?	9	81.2
2. Yakınızdaki insanlara (örneğin ailenizden biri, arkadaşınız gibi) yönelik bir tehdit algıladınız mı?	9	81.2
3. Yaralandınız mı?	8	72.7
4. Yaralanan yakınızdaki oldu mu?	8	72.7
5. Tanımadığınız insanların fiziksel zarar gördüğüne tanıklık ettiniz mi?	10	90.9
6. Şiddete maruz kaldınız mı?	10	90.9
7. Yakınızdaki insanlar şiddete maruz kaldı mı?	10	90.9
8. Başka insanların şiddete maruz kaldığına tanık oldunuz mu?	10	90.9
Duygu (olay sırasında)		
1. Korku, dehşet, çaresizlik gibi duygular yaşadınız mı?	8	72.7
2. Herhangi bir nedenle (eylem alanına gitmeme, arkadaşlarınızla birlikte olmama/destek olmama) suçluluk yaşadınız mı?	6	54.5
3. Herhangi bir nedenle (olaylara destek vermeyen tanıdıklarınıza, şiddet uygulayan polise, katılımınıza izin vermeyen/katılımınızı desteklemeyen ailenize karşı) öfke duyduunuz mu?	9	81.2

Katılımcıların süreçte deneyimledikleri travmatik maruziyet ve duygularına ilişkin sorulara verdikleri yanıtlardan alıntılara aşağıda yer verilmiştir;

"...Beni çok korkutan bir akşamdı..."

"...ve belki polis daha sert davransaydı ölü bile çıkabilirdi..."

"...başımıza neler geleceğini hiç kestiremiyordum. Hatta bir ara oradan sağ çıkamayacağımızı bile düşündüm..."

"...görüntü olarak aklımda kalan şey bir savaştan sonra yakılan, yıkılan arda kalan bir şehirdi..."

"...fiziksel belirtiler beni zorlamıştı, mide bulantısı, gözlerde yanma..."

"O sırada sinir krizi geçiren birkaç kişi olmuştu..."

"arkadaşım dizin kanıyor deyince anladım durumu..."

"suçluluk değil de orada olamama üzüntüsü yaşadım..."

"ayağımın kırılması nedeniyle fazla yattım, keşke başıma gelmeseydi dedim"

"2. Dünya Savaşı filmlerinden sahneler gözümün önüne geldi, buraya kadarmış dedim"

“yoğun korku, çaresizlik hissettim”

“nasıl davranmalıyım derken çaresiz olabileceğimi bir an yaşadım”

“bir korku hissettim, ama yanımdaki insanlara güvendim, yalnız hissetmedim”

4. Olay Sonrası Yeniden Yaşama, Kaçınma, Aşırı Uyarılma

Bu bölümde, DSM-IV’ün Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanı grubu için öngördüğü belirtiler dikkate alınarak sorular oluşturulmuştur. Travmatik bir olayın bireyin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemesi ve TSSB tanısını oluşturması için, DSM-IV’e göre, bireyin, olayı sık sık hatırlaması, onunla ilgili rüyalar, kabuslar görmesi beklenir. Bununla birlikte, birey, deneyimlediği travmatik olayı hatırlatan uyarıcılardan kaçınmaya ve onu düşünmemeye çalışır. Son olarak, travma sonrası stres bozukluğu gösteren bir bireyin, uykuya dalma ve uykuyu devam ettirmede güçlük, aşırı uyarılma hali, dikkati toplayamama gibi belirtiler göstermesi beklenir. Bu bağlamda, oluşturulan sorularda katılımcılardan alınan yanıtlar aşağıda yer almaktadır (bkz., Tablo 5, 6, 7, 8).

Tablo 4. Olay Sonrası Yeniden Deneyimleme

<i>“eylemlerin sona ermesinden sonra bir süre için...”</i>	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
1. Eylemler sırasında tanık olduğunuz sahneleri tekrar tekrar yaşama, rüyalarınızda görme gibi tepkiler yaşadınız mı?	7	63,6

Olay sonrası yeniden deneyimlemeye ilişkin sorulara katılımcıların verdikleri yanıtlardan alıntılara aşağıda yer verilmiştir;

“rüyamda gördüm birkaç kez”

“o sahneleri rüyamda gördüm, zaman zaman aklımda canlanıyor”

Tablo 5. Olay Sonrası Kaçınma

<i>“eylemlerin sona ermesinden sonra bir süre için...”</i>	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
2. Bu olayları hatırlatan insanlardan, ortamlardan, durumlardan kaçındınız mı?	1	9,1
3. İnsanlardan uzaklaşma, yabancılaşma duygusu yaşadınız mı?	1	9,1

Tablo 6. Olay Sonrası Aşırı Uyarılma

<i>"eylemlerin sona ermesinden sonra bir süre için..."</i>	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
1. Aşırı tetikte olma, irkilme, kolayca öfkelenme, odaklanmada, uykuya dalmada güçlük gibi tepkiler gösterdiniz mi?	5	45,4

Olay sonrası aşırı uyarılmaya ilişkin sorulara katılımcıların verdikleri yanıtlardan alıntılara aşağıda yer verilmiştir;

"mesela gök gürlediği zaman gaz bombası atıldı zannediyorum"

"bir ses duyduğumda kolayca uyanıyordum"

Tablo 7. Olay Sonrası Dissosiyatif Belirtiler

<i>"eylemlerin sona ermesinden sonra bir süre için..."</i>	Evet (sayı)	Evet (yüzde)
1. Çevrenizde olup bitenler hakkında farkında olmada azalma yaşadınız mı?	3	27,3
2. Gerçeklik algınızı kaybetme, çevreyi olduğundan farklı yabancı algılama gibi tepkiler gösterdiğiniz oldu mu?	1	9,1
3. Kendinizi olduğundan farklı, yabancı algıla gibi tepkiler gösterdiğiniz oldu mu?	1	9,1

Olay sonrası Disosiyatif belirtilere ilişkin sorulara verilen yanıtlardan alıntılar arasında;

"...yabancılaşma yaşadım, o sürece dahil olan insanların gördüğü şiddetin insani değerlere sığmadığını düşünerek yabancılaşma yaşadım..."

"...olaylardan sonra kısa süreli unutkanlıklar olmaya başladı..."

"...insanların öldüğü sokaklardan çıkıp ailemin yanına gittiğimde insanların mutlu olması bana yabancı geldi..."

gibi ifadeler yer almaktadır.

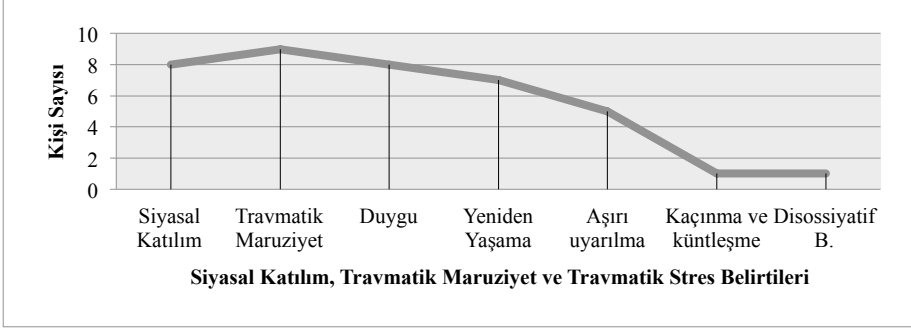
Tartışma

Travmatik olaylarla karşılaşan birçok kişinin Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) geliştirmedeği literatürdeki bulgularla desteklenmiştir. Örneğin, Shalev ve ark., (1996)'nın yaptığı bir çalışmada, fiziksel yaralanmalara kadar giden bir dizi travmatik deneyime maruz kalmış bireylerin sadece yüzde 25'inin TSSB geliştirdiği gözlenmiştir. Benzer biçimde, Ozer ve ark., (2003) Amerikan popülasyonun kabaca yüzde 50-60'ın travmaya maruz kaldığını ancak bunların yüzde 5-10'unun TSSB geliştirdiği bulgusunu elde etmişlerdir. Bu noktada, travmaya bağlı psikopatolojilerin ortaya çıkması için travmatik olayın deneyimlenmesinin gerekli ancak yeterli olmayan bir değişken olduğu söylenebilir. Travmatik bir olaydan bireyin nasıl etkileneceğine ilişkin açıklamalar yapmak, travmanın türü, doğası, özgül anlamları, bağlamı gibi pek çok nedenden dolayı oldukça güçleşmektedir. Örneğin, bir kayıp yaşayan bir bireyin deneyimlediği yaşantı karşısındaki tepkisi ile yaşamını tehdit eden ya da şiddet içeren bir olaya maruz kalan bireyin tepkisi arasında farklılık gözlenmesi beklenir.

Travma sonrası süreci etkileyen etmenler,

- 1) **Travma öncesi etkenler;** bireyin sosyodemografik özellikleri, travma öncesi bir felakete, şiddete maruz kalma vb. durumları içerir.
- 2) **Travma sırasında etkenler;** deneyimlenen travmanın türü, şiddeti, korku, dehşet ve çaresizlik duyguların düzeyi, yaşamı ne ölçüde tehdit ettiği, zihinsel hazır oluşu vb. durumları içerir.
- 3) **Travma sonrasında etkenler;** gereksinimlerin nasıl karşılandığı, kaynakların kaybı, sosyal destek gibi durumları içerir.

Bu çalışmada da, Gezi eylemlerine katılanlarla yapılan görüşmelerde, olay öncesindeki ve olaylar sırasındaki etmenlere ilişkin bilgiler alınmıştır. Katılımcıların 10'u daha önce politikayı etkilemeyi hedefleyen herhangi bir gösteri ya da toplantıya katıldıklarını, 8'i ise herhangi siyasi bir parti için çalıştıklarını bildirmişlerdir (bkz., Grafik 1). Bu yanıtlar, katılımcıların büyük ölçüde siyasal katılımının olduğunu, dolayısıyla da Gezi sürecinden önce de benzeri deneyimlere maruz kalmış olabileceklerini göstermektedir.

Grafik 1. Gezi Eylemlerine dahil olan katılımcıların siyasal katılım, travmatik maruziyet ve travmatik stres belirtilerine ilişkin sayıları

Travma genel olarak aşırı stresli ve yıkıcı özellikleriyle belirgin bir deneyime işaret etmesine karşın, ele alınan travmanın türü, bağlamı açısından önemli bir faktör gibi görünmektedir. Mevcut çalışmada, bir kitlesel hareket olarak Gezi'nin "politik travma" ya bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. Politik travmalar, insan kolektifleri tarafından gerçekleştirilen, politik olarak güdülenen, tetiklenen davranışlar sonucu gelişen son derece stresli olaylar olarak tanımlanabilir (Montiel, 2000). Bu tür bir travmaya politik-psikolojik perspektiften bakmak, travmaya uğramış bireylerin ruhsal durumları ve politik bağ arasındaki etkileşime ışık tutacaktır. Psikologlar politik travmayı çeşitli açılardan sorgulamaktadırlar. Politik travma araştırmalarının, savaşın çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerinden, savaşın ortasında kalan yetişkinlerde politik travma etkilerine kadar ilerleyen bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Genel olarak, araştırmacılar, politik şiddet mağdurlarının iyileşmesini ya da işkencenin politik etkilerini anlamaya çalışmışlardır (Agger ve Jensen, 1996; Bouhoutsos, 1990; Engdahl ve Eberly, 1990; Suedfeld, 1990). Suedfeld tarafından oluşturulan bir çalışmada, sosyal/toplumsal travmalara dönük tepkilerin her zaman stresli ve olumsuz olmadığı ileri sürülmüştür. Mevcut çalışmada, gezi sürecine dahil olan bireylerin çoğu travmatik maruziyet (11 katılımcıdan 10'u) ve travma anındaki duyguları (11 katılımcıdan 8'i) (korku, dehşet ve çaresizlik) deneyimlediklerini aktarmalarına karşın, travma sonrasında yeniden deneyimleme, kaçınma ve aşırı uyarılma tepkilerini büyük ölçüde (11 katılımcıdan 10'u) yaşamadıklarını bildirmişlerdir. Elde edilen bulgunun doğasını açıklamada, çeşitli sosyal psikolojik dinamikler öne sürülebilir. Örneğin, grup içi dayanışma örüntüleri bu duruma örnek verilebilir. Buna ilişkin katılımcılardan biri, "bir korku hissettim ama yanımdaki insanlara güvendim, kendimi yalnız hissetmedim, o an kaçarken hiç tanımadığım birinin beni kaldırması bu hissimi doğruladı" şeklinde bir ifade sunmuştur. Benzer biçimde, bir gruba ait olma, aidiyet duygusu, sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1986) bağlamında ele alınırsa, bu bireylerin

benliksizleşmesini değil kişisizleşmesi söz konusudur. Buna göre, insanın kalabalık içinde bireysel ve toplumsal kimlik olarak ikiye ayrılıp, toplumsal kimliği ön plana çıkmaktadır. Buradan hareketle, toplumsal kimliğin rolleri daha baskın hale gelmektedir. Böylece, katılımcıların içinde buldukları grupla birlikte inandıkları bir 'doğru' temelinde hareket ettikleri ve bunun psikolojik sağlamlığa, koruyucu faktöre bir katkısı olduğu düşünülebilir (Gezgin, 2013).

Politik travma üzerine psikoloji literatürü, politik-militarist olayları travmanın bir kaynağı olarak tanımlamakla birlikte, politik travmanın etkilerinin büyük insan grupları tarafından paylaşıldığını öne sürer (Montiel, 2000). Etkilerinin paylaşılması noktasında deprem gibi bir travma türü ile ilişkili gibi görünse de, gezi sürecinde araştırmaya dahil olan katılımcıların 6'sı çaresizlik hissini yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Katılımcıların yaklaşık yarısının hissettikleri çaresizlik duygularına karşın, politik travmanın sahip olduğu bağlam, sonraki sürece yansımada etkili görünmektedir. Nitekim politik travmanın, psikolojik açıklamaları, bağlamıyla ilişkili bazı varsayımlara dayanır (Montiel, 2000). İlk varsayım, travmatik deneyimin türüne ilişkindir. Travmatik deneyimin yoğun ama kısa olması bu anlamda bir boyuttur. Mevcut çalışmada, travmaya maruz kaldıklarını gösteren bireylerin, gezi direnişinin, birkaç aya yayılan bir süreç olmasına karşın, aktardıkları travmatik deneyimin, bir akşamdan ya da belli bir günden ibaret olmasıyla yoğun ama kısa bir deneyim olduğu söylenebilir. Elbette böylesi kısa süren bir deneyimin, uzamış çatışmalar, savaşlar gibi olgulardan hem şiddeti, hem de süresi açısından ayrıldığı söylenebilir. Bir katılımcının "*dehşet değil de, korku ve çaresizlik yaşadım. Çünkü bir kıyım görmedim sonuçta*" şeklindeki ifadesi bu durumun bir göstergesi niteliğindedir. İkinci bir varsayım, travma mağdurlarında politik bağlamın etkileri üzerinedir. Mağdura göre kötü, olumsuz olan, politik bağlamın kendisidir. Bağlam travma ile ilişkilidir. Diğer bir varsayım ise, travma mağduru ile politik bağlam arasındaki ilişkiye dayanır. Travma mağdurunun, politik bağlamı biçimlendirip biçimlendirmede önemli bir boyut kazanır. Politik çatışmalarda, çoğu travma mağduru, yalnızca kurban değildir, politik bağlamı dönüştürücülerdir. Bağlam-mağdur arasında iki yönlü bir ilişki söz konusudur. Örneğin, kitlesel halk hareketleri olarak değerlendirilen gösteriler, genellikle var olan bir sistemi, siyasi süreci etkileme ve değiştirmeye çalışırlar (Burns, 1978; Gilbert, 1998; Slaton, 1999). Onların var olan sisteme dönük tepkilerini aktif olarak koyduklarına inandıkları bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında, travma mağdurlarının, yalnızca bağlamın bir kurbanı değil, politik ortamın aktif bir biçimlendiricisi olduklarına ilişkin bir değerlendirmeleri olabilir. Nitekim, mevcut çalışmada, elde edilen bulgular, katılımcının sürece katılma motivasyonu olarak

(katılımcıların tamamı-11 katılımcı) iktidara ve sisteme karşı tepki koyma isteği ile katıldığına işaret etmiştir.

Sonuç olarak, Gezi eylemleri, psikoloji penceresinden pek çok açıdan tartışılabilir. Bir ön-çalışma olarak değerlendirilebilecek bu nitel araştırma da ruhsal travma literatürü açısından, sınıflandırma sistemlerinde bildirilen tanıma bire bir uygun bir travmatik yaşantının sonucunda "travmaya" bağlı tepkiler çıkmayabileceğinin; yaşantının türü ve maruz kalan kişinin özelliklerinin çok büyük ölçüde belirleyici olduğunun bir kez daha altını çizmektedir.

Kaynaklar

- Agger, I. ve Jensen, S. B. (1996). *Trauma and healing under state terrorism*. London: Zed Books.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Fourth edition (DSM-IV). Washington.
- Bouhoutsos, J. (1990). Treating victims of torture: Psychology's challenge. In P. Suedfeld (Ed.), *Psychology and torture* (pp.129–141). New York: Hemisphere.
- Engdahl, B. ve Eberly, R. (1990). The effects of torture and other maltreatment: Implications for psychology. In P. Suedfeld (Ed.), *Psychology and torture* (pp. 31–47). New York: Hemisphere.
- Burns, J. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Bilimi Araştırmaları Vakfı. (2013). *Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*. SETA Yayınları.
- Gezgin, U. B., (27 Haziran 2013). *Gezi'nin Psikolojisini Anlamak: İçeriden ve Dışarıdan Bakışlar*. 10 Aralık 2013. <http://bianet.org/bianet/siyaset/147985-gezi-nin-psikolojisini-anlamak-iceriden-ve-disaridan-bakislar>
- Gezgin, U. B., (25 Eylül 2013). *Politik Psikoloji Notları: Siyasal Şiddet ve Gruplararası İlişkiler*. 10 Aralık 2013. <http://bianet.org/bianet/bianet/150156-politik-psikoloji-notlari-siyasal-siddet-ve-gruplararasi-iliskiler>
- Gezi'nin Bilançosu; 8000 Yaralı, 4 Ölü, (28 Haziran 2013). *Radikal*.
- Gilbert, R. (1998). Transformational political leadership: Insights from the example of Vaclav Havel. In S. Woolpert, C. D. Slaton, & E.W. Schwerin (Eds.), *Transformational politics* (201–213). Albany: State University of New York Press.
- Shalev, A. Y., Peri, T., Canetti, L. ve Scheiber, S. (1996). Predictors of posttraumatic stress disorder in injured trauma survivors: A prospective study. *American Journal of Psychiatry*, 153, 219-225.
- Montiel, C. J. (2000). Political Trauma and Recovery in a Protracted Conflict: Understanding Contextual Effects. *Peace And Conflict: Journal Of Peace Psychology*, 6(2), 93–111.

- Özer, B. (2013). Yaşarken Yazılan Tarih. *Ntv Tarih*. 19 Kasım 2013. <http://www.yasarken yazilantarih.com/>
- Slaton, C. D. (1998). An overview of the emerging political paradigm: A web of transformational theories. In S. Woolpert, C. D. Slaton, & E.W. Schwerin (Eds.), *Transformational politics* (3–23). Albany: State University of New York Press.
- Suedfeld, P. (1990). Torture: A brief overview. In P. Suedfeld (Ed.), *Psychology and torture* (1–11). New York: Hemisphere.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social Identity theory of Intergroup behavior, S. Warchel, W. C. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*, Chicago.

Ek 1: Kitlesele Olaylar Görüşme Formu

Demografik Bilgiler

1. Cinsiyet: Kadın Erkek
2. Yaş:
3. Eğitim: Okuryazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu
Lise mezunu Yüksek Okul Mezunu Üniversite öğrencisi
Üniversite ya da lisansüstü mezunu

Meslek:

Lütfen deneyimlediğiniz olayı aktarın.

Siyasal Katılım

“Gezi direnişine/sürecine katılmadan önce...”

1. Var olan bir siyasal bir politikayı desteklemek veya politika değişimi için herhangi bir dilekçe imzaladınız mı?
 Evet Hayır
2. Gerekli bir değişiklik için hiç imza toplama eyleminde bulundunuz mu?
 Evet Hayır
3. Siyasi bir lider ya da siyasi bir parti için çalıştınız mı?
 Evet Hayır
4. Yerel ya da milli politikayı etkilemeyi hedefleyen bir gösteri ya da toplantıya katıldınız mı?
 Evet Hayır

Katılma Motivasyonu

“Gezi eylemlerine/sürecine katılımınızı etkileyen motivasyon(lar) nelerdi?”

- Yakın çevrenizdeki insanların eylemde yer alması
- Eyleme katılan insan popülasyonunun her geçen gün artması
- Özgürlüklerin kısıtlanmasına dönük bir tepki koyma isteği
- Çevre sorunlarına dönük bir tepki koyma isteği
- İktidarın ayrımcı politikaları
- İktidarla aynı politik çizgide olmamanız
- Bir gruba ait olma isteği
- Diğer

“Eylemler sırasında...”

1. Yaşamınıza yönelik bir tehdit algıladınız mı?
 2. Yakınızdaki insanlara (örneğin ailenizden biri, arkadaşınız gibi) yönelik bir tehdit algıladınız mı?
 3. Yaralandınız mı?
 4. Yaralanan yakınıınız oldu mu?
 5. Tanımadığınız insanların fiziksel zarar gördüğüne tanıklık ettiniz mi?
 6. Şiddete maruz kaldınız mı?
-

7. Yakınızdaki insanlar şiddete maruz kaldı mı?

8. Başka insanların şiddete maruz kaldığına tanık oldunuz mu?

"Eylemler sırasında..."

1. Korku, dehşet, çaresizlik gibi duygular yaşadınız mı?
 2. Herhangi bir nedenle (eylem alanına gitmeme, arkadaşlarınızla birlikte olmama/destek olmama) suçluluk yaşadınız mı?
 3. Herhangi bir nedenle (olaylara destek vermeyen tanıdıklarınıza, şiddet uygulayan polise, katılımınıza izin vermeyen/katılımınızı desteklemeyen ailenize karşı) öfke duydunuz mu?
-

"Eylemlerin sona ermesinden sonra bir süre için..."

1. Eylemler sırasında tanık olduğunuz sahneleri tekrar tekrar yaşama, rüyalarınızda görme gibi tepkiler yaşadınız mı?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
 2. a) Bu olayları hatırlatan insanlardan, ortamlardan, durumlardan kaçındınız mı?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
b) İnsanlardan uzaklaşma, yabancılaşma duygusu yaşadınız mı?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
 3. Aşırı tetikte olma, irkilme, kolayca öfkelenme, odaklanmada, uykuya dalmada güçlük gibi tepkiler gösterdiniz mi?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
 4. Çevrenizde olup bitenler hakkında farkında olmada azalma yaşadınız mı?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
 5. Gerçeklik algınızı kaybetme, çevreyi olduğundan farklı, yabancı algılama gibi tepkiler gösterdiğiniz oldu mu?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
 6. Kendinizi olduğundan farklı, yabancı algılama gibi tepkiler gösterdiğiniz oldu mu?
(Varsa) Ne kadar sürdü?
-